

# Verzetsliteratuur tegen Napoleon

Hoe groot was het verzet in Nederland tegen het Napoleontische bewind? Onder historici is dat altijd een twistpunt geweest. Sommigen menen dat de bevolking het Franse gezag gewillig onderging, anderen wijzen erop dat ontevreden burgers wel degelijk in opstand kwamen. In de discussie wordt vaak een belangrijke bron over het hoofd gezien: de literatuur. In de jaren 1806-1813 bestond een bloeiende en levendige verzetsliteratuur, waarin het Franse bewind stevig bekritiseerd werd.

DOOR LOTTE JENSEN

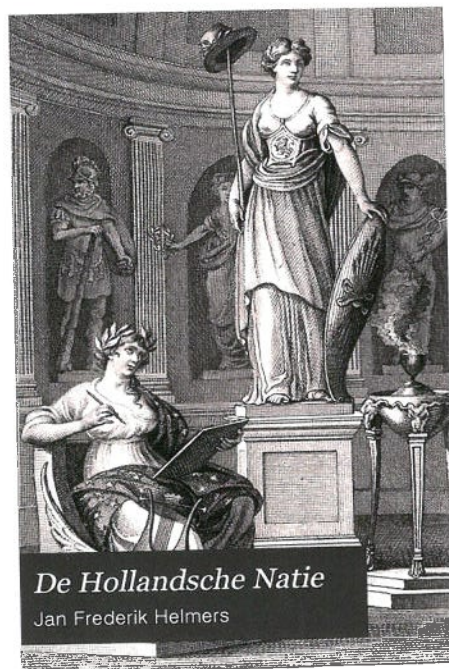
Tal van schrijvers verheieven hun stem tegen het Franse gezag en sprongen in de bres voor het vaderland. Zelfs tijdens de Inlijving, toen strenge censuurwetten werden ingesteld, lieten zij zich niet de mond snoeren. Het bekendste verzetsgedicht is *De Hollandsche natie* uit 1812 van Jan Fredrik Helmers (1767-1813).



Jan Fredrik Helmers (Atlas van Stolk)

grond geteeld'. *De Hollandsche natie* kwam overigens niet ongeschonden langs de censuur: in totaal moest Helmers 150 regels schrappen. Twee andere belangrijke verzetsauteurs waren Hendrik Tollens (1780-1856) en Cornelis Loots (1765-1834). Tollens' roem als verzetsdichter is vooral gebaseerd op zijn 'vaderlandse

romances'. Helden en heldinnen als Kenau Hasselaar, prins Maurits, Jan van Schaffelaar en Albrecht Beylinc werden daarin op een voetstuk geplaatst. Daarnaast schreef Tollens in 1812 een poëticaal manifest, gericht aan Loots, waarin hij alle Nederlandse dichters opriep zich van het Franse juk te ontdoen. Het bevatte menige sneer in de richting van de Franse censuur. Soms verpakte Tollens zijn kritiek op



*De Hollandsche Natie*  
Jan Frederik Helmers

subtielere wijze. In 1812 schreef hij het jubelvers 'Op den eersten tand van mijn jongstgeboren zoontje'. Het gedicht is vaak afgedaan als een voorbeeld van brave huiselijkheidspoëzie, maar het kan even goed als een vorm van verzetspoëzie worden beschouwd. Het wemelt van de verwijzingen naar een zuiver geweten en rechtvaardig verzet. Wat te denken van de volgende regels: 'En, wie u 't eerloos hoofd moog biën, / Laat jongen, laat uw tanden zien. / Waar eer en pligt het vergen'. Ofwel: wanneer iemand zich tegenover zijn zoon zich daartegen opstelt, dan mag de zoon zich daartegen verweren. Het kan bijna niet anders, of Tollens had de actuele politieke situatie in gedachten.



Hendrik Tollens (Haags Gemeentearchief)

Loots maakte onder meer furore met *De Hollandsche taal*, een gedicht dat hij eind 1810 in verschillende letterkundige genootschappen voordroeg. Daarin werd de moedertaal als het kernelement van de Nederlandse identiteit aangewezen. De taal was bovendien een krachtig wapen in de strijd tegen de Fransen:

Het gedicht 'Op den eersten tand van mijn jongstgeboren zoontje' is vaak afgedaan als een voorbeeld van brave huiselijkheidspoëzie, maar het kan even goed als een vorm van verzetspoëzie worden beschouwd

Op, Neêrlands zonen! op dan, helden!  
Met wapnen van vernuft omgord;  
Gij, die nog nooit, in lettervelden,  
Voor sterker' vijand schoot te kort:  
O, HELMERS! KINKER! op, o koren  
Van Barden! doet den veldkreet hooren!  
Op, TOLLENS! steek de krijgstrompet.

's lands historieblaân'. De nadruk ligt op de bevrijding van de Nederlanders van 'vreemde dwang':

Wij heffen van die wonderdaân,  
Met onverbasterd bloed –  
Wij van 't Bredasche turfschip aan  
En van prins Maurits moed.

Die moed viel Spanje zwaar en bang  
En deed haar trotschheid zeer,  
En smeedt het wig van vreemden dwang  
Van onze schouders neêr.

Volgens Loots hadden schrijvers de morele plicht hun stem te verheffen tegen de vijand. Uit het werk van Helmers, Tollens en Loots worden de twee belangrijkste thema's in de verzetsliteratuur zichtbaar: de taal en de geschiedenis. Beide vormden een bindmiddel van de natie. De taal werd als het kloppend hart van de natie beschouwd en de beschrijving van een gedeeld, roemrijk verleden moest het nationale bewustzijn verhogen. Dichters hadden een voorkeur voor de periode van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), het tijdperk waarin de Nederlanders bij uitstek hadden laten zien dat zij over veerkracht en vechtlust beschikten. Exemplarisch zijn de volgende verzen uit Tollens' romance uit 1813 over de herovering van Breda in 1590, een bijzonder knap 'waagstuk' uit



Cornelis Loots

Cornelius van Marle (1783-1859) werd op 23 april 1813 bijvoorbeeld gevangen gezet door de politie vanwege zijn opruiende gedichten. Hij schreef bijtende satires op de Franse keizer, zoals het beruchte 'Katabasis' van 8 maart 1813. Napoleon wordt sprekend opge-

Van Marle zette Napoleon flink te kijk in tal van teksten

voerd en doet op burleske wijze verslag van zijn mislukte veldtocht in Rusland. Al even opruiend was 'De ontwaakte leeuw' (4 april 1812), waarin hij het gevecht tussen een leeuw (Nederland) en een haan (Frankrijk) beschrijft. De leeuw triomfeert:

Daar ligt het [= pluimgediertel] ter neer:  
- juicht! volk'ren! juicht!  
En huldigt Neêrlands Leeuw.  
Geen juk meer, dat de nekken buigt,  
Geen schand meer vlekt onze eeuw.

De lezer kon eenvoudig de parallel met het heden trekken: de ooit zo succesvolle opstand tegen de Spanjaarden kon als voorbeeld voor de eigen tijd gelden. Ook nu zou de kleine natie zich weten te bevrijden van vreemd gezag. De missie van verzetsdichters was bepaald niet ongevaarlijk.

Gevangen of niet, Van Marle dichtte lustig verder en zette Napoleon flink te kijk in tal van andere teksten, die veelzeggende titels dragen als 'Strafzang' (15 mei 1813), 'De Russische omroeper' (4 okt. 1813) en het *Comiek verhaal van keizer Napoleon, bij zijn terugkomst van Moscau, nopens zijnen ongelukkigen krijgstogt* (1813). Helmers, Tollens, Loots en Van Marle: ze vormen slechts het topje van de ijsberg. Er waren meer, veel meer verzetsschrijvers actief in deze periode, onder wie Adriaan Loosjes, Johannes Kinker, Marten Westerman, Cornelis van der Vijver, Arend Fokke Simonsz, Nicolaas van der Hulst en Johannes Immerzeel. Hun teksten zijn weliswaar in de vergetelheid geraakt, maar verdienen het om herlezen te worden. Sommige burgers mochten zich gewillig plooiën naar de wensen van de nieuwe bestuurders, van literair verzet was wel degelijk sprake. ■

LOTTE JENSEN IS UNIVERSITAIR HOOFDDOCENT HISTORISCHE NEDERLANDSE LETTERKUNDE AAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN.